

<p>ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ</p> <p>INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES</p> <p>МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ</p>	Cilt: 2, Sayı: 1, 2019
	Vol: 2, Issue: 1, 2019
	Sayfa – Page: 41-53
	E-ISSN: 2667-4262
	

NAMIK KEMAL’İN *İNTİBAH* ROMANINDA AHLÂKİ SÖYLEMİN ÇÖZÜMLENMESİ

ANALYSIS OF MORAL DISCOURSE IN NAMIK KEMAL’S NOVEL *İNTİBAH*

Fatma Bilge ŞİMŞEK*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p>✉ Geliş: 29.04.2019</p> <p>✓ Kabul: 13.06.2019</p>	<p>Bu makalenin temel amacı, John B. Thompson’ın ideoloji analiz yönteminden hareketle, Namık Kemal’in <i>İntibah</i> romanındaki ahlâki söylemi çözümlemektir. Thompson, <i>İdeoloji Ve Modern Kültür</i> isimli çalışmasında ideolojinin somut veriler üzerinden analiz edilmesini teklif eder. Türk Edebiyatı’nda, Tanzimat Dönemi yazarları kendilerine toplumu eğitime misyonu yükledikleri için, Tanzimat Dönemi romanları Thompson’ın ideoloji analiz yöntemini kullanmak için elverişli görünmektedir. Özellikle bu romanın seçilmesinin nedeni, <i>İntibah</i>’ta ahlâki söylemin “iyi” ve “kötü” kahramanlar vasıtasıyla somutlaştırıldığına görülmesidir. “İyi” ve “kötü”, ahlâki söyleme, Thompson’ın bahsettiği <i>meşrulaştırma</i>, <i>taslama</i>, <i>parçalama</i> ve <i>şeyleştirme</i> kavramlarıyla hizmet eder hâle getirilmiştir. Sonuç olarak Thompson’ın ideoloji analiz yöntemi ile Namık Kemal’in <i>İntibah</i> romanındaki ahlâki söylemin çözümlenmesi mümkün olmuştur.</p>
<p>Anahtar Kelimeler: <i>İntibah</i>, <i>John B. Thompson</i>, <i>Namık Kemal</i>, <i>Söylem çözümlemesi</i>, <i>Ahlâk</i>.</p>	
<p>Araştırma Makalesi</p>	

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>✉ Received: 04.29.2019</p> <p>✓ Accepted: 06.13.2019</p>	<p>The main aim of this article is to analyze the moral discourse in the novel written by Namık Kemal, <i>İntibah</i>, by using John B. Thompson’s ideology analysis method. Thompson proposes to analyze ideology over tangible data in his work, <i>Ideology And Modern Culture</i>. In Turkish Literature, novels written in the Tanzimat period seem practicable to make use Thompson’s ideology analysis method, because writers of the Tanzimat period undertook the mission to educate the society. The particular reason for choosing this novel is the observation of embodiment of moral discourse by the “good” and the “bad” characters. The “good” and the “bad” have served to moral discourse with Thompson’s <i>legitimation</i>, <i>dissimulation</i>, <i>reification</i> and <i>fragmentation</i> methods. As a conclusion, it has become possible to analyze of moral discourse in the novel written by Namık Kemal, <i>İntibah</i>, by using John B. Thompson’s ideology analysis method.</p>
<p>Keywords: <i>İntibah</i>, <i>John B. Thompson</i>, <i>Namık Kemal</i>, <i>Discourse analysis</i>, <i>Moral</i>.</p>	
<p>Research Article</p>	

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İTBF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara / Türkiye, E-mail: fatmabilgesimsek@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5874-8009>

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz (APA):

Şimşek, Fatma Bilge (2019). “Namık Kemal’in *İntibah* Romanında Ahlâki Söylemin Çözümülenmesi”. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 2 (1): 41-53.

Extended Abstract

Writers viewed literature as an intermediary to dominate the society in Tanzimat period. While writing up their pieces, writers trained the society by demonstrating the good and the right as a mission on themselves. That is why instead of polyphonic characters, there are generally monotonic types in novels written in Tanzimat period and those types don't digress the roles attached on them.

The main purpose of this work is to analyze the moral discourse in *İntibah* written by Namık Kemal, who is one of the significant writers in the Tanzimat period, by using John B. Thompson's ideology analysis method. Thompson proposes to analyze ideology over tangible data in his work, named *Ideology And Modern Culture*. Novels written in Tanzimat period are appropriate for applying ideology analysis due to the matters noted in the previous paragraph. Moral discourse becomes prominent in Namık Kemal's *İntibah* considerably. Kemal used modern story techniques while remaining loyal to traditional narrative principle in the piece, fictionalized over the "good" and the "bad" characters. Since the conflict between the "good" and the "bad" is narrated through a contentious love story, Thompson's ideology analysis method is convenient to analyze this novel.

Thompson states symbols are used to support ideology. Those symbols are not ideological, but they acquire ideological dimension in the same degree they serve for ideology. Symbols confront us in a tangible and objective shape when they start to serve for ideology. In this context, by determining five general concepts, Thompson paved the way to make analysis of ideology through tangible data. He determined five main concepts namely *legitimation*, *dissimulation*, *unification*, *reification* and *fragmentation*. At the same time, there are different appearance formats of those five main concepts among themselves. We tried to analyze the ideological structure in the novel by evaluating those concepts over the text.

The presence of *legitimation*, *dissimulation*, *reification* and *fragmentation* concepts is detected in *İntibah* while unification is excluded. When the "good" characters are headed to wickedness or make a mistake, those incidents are fitted on legal base via legitimation strategy. Mistakes made by Mr. Ali, who is a character of the novel and stands at the "good" side, are explained in a positive form. In other words, the good's wrong actions are covered by the writer.

The writer makes use of *dissimulation* concept over physical appearance of the characters. The "goods" are reflected as beautiful or handsome while the "bads" are depicted as ugly or diseased and are generally from other nations except Turkish nation. Furthermore, the "good" incidents take place in nice and spacious locations while the "bad" occurrences happen in bad and desolate places.

Fragmentation concept leads to monologism and blocks dialogism in *İntibah* inherently. This strategy prevents characters getting out of the ascribed role for them in the novel. For instance, even the "bad" woman Mehpeyker falls in love with Mr. Ali, the writer censors her feelings and highlights her immoral attitude.

This novel is extremely appropriate for the last concept, *reification*, due to the object roles of characters. Namık Kemal solely holds the right to speak by using this concept. Particularly, "good" woman Dilâşub or "bad" woman Mehpeyker are not able to be a subject since they are serving for "good" moral and "bad" moral, respectively. Both of them form typical examples of reification concept.

As a result, it has been possible to analyze the moral discourse in the novel written by Namık Kemal, *İntibah*, by using John B. Thompson's ideology analysis method. The writer established absolute hegemony on his novel characters by using the concepts we mentioned. He fictionalized his text on teaching the "good" moral and indicating the outcomes of the "bad" moral. The "good" and the "bad" characters are rendered to serve for moral discourse with concepts addressed by Thompson.

Giriş

Namık Kemal (1840-1888), roman, şiir, tiyatro ve düz yazı türlerinde eserler vermiş, Tanzimat Dönemi'nin önemli yazarlarından biridir. Kemal'in yazdığı iki romandan biri olan

İntibah, modern tekniklerle yazılmış ilk Türkçe roman olarak kabul edilmektedir. Edebiyatımızda yenileşme hareketinin etkisiyle *İntibah* romanında dili oldukça sade kullanan Kemal, geleneksel hikâye üslûbu ile modern hikâye tekniklerini de bir arada kullanmıştır.

Genelde modern kültürün önemli bir temsil alanı olan medyada, özelde ise metinde ideoloji analizi çalışmalarıyla bildiğimiz John B. Thompson, kendinden önceki yaklaşımlardan farklı olarak ideolojinin somut veriler üzerinden analiz edilmesini teklif eder. Yaklaşımını *İdeoloji ve Modern Kültür* (2013) isimli eserinde, “eleştirel bir ideoloji kavrayışı” olarak niteleyen Thompson’ın yönteminin edebî metinlerde de kullanılmaya elverişli bir yöntem olduğu fikrinden hareketle bu çalışmamızda Namık Kemal’in *İntibah* (2012) romanının söylem çözümlemesini yapacağız.

Thompson’a göre “(...) ideoloji analizi her şeyden önce sembolik biçimlerin güç ilişkileriyle kesişme biçimleriyle ilgilenir” (2013: 73). Ona göre bu sembolik biçimler ideolojiyi desteklemek için kullanılır. Thompson’ın dikkat çektiği önemli nokta, söz konusu sembolik biçimlerin özünde ideolojik olmadığıdır; Thompson, bu biçimlerin tahakküm ilişkilerini devam ettirmeye hizmet ettikleri ölçüde ideolojik olduklarını vurgulamaktadır. Bu bağlamda bir metindeki ideolojik yapıyı analiz edebilmek için, ileride bahsedeceğimiz sembolik inşa stratejilerinin metindeki tahakküm ilişkilerine, yani taraf olunan ideolojiyi destekler ve sürdürür nitelikte olup olmadığına bakmamız gerekecektir.

Thompson, sembolik biçimler kavramıyla “öznelere tarafından üretilen ve onlar ve başkaları tarafından anlamlı yapılar olarak kabul edilen geniş bir eylemler ve sözceler, imgeler ve metinler yelpazesi”ne (2013: 76) işaret eder. Burada vurgulanan en önemli unsur sembollerin nesnel olarak karşımıza çıktığıdır. Bu düşüncüyü metne uygulayabilmek ve ideoloji analizi yapabilmek için Thompson ideolojinin genel işleyiş kiplerini belirlemiş, bunları “meşrulaştırma”, “taslama”, “birleştirme”, “parçalama” ve “şeyleştirme” olarak beş ana başlıkta tasnif etmiştir:

1. Meşrulaştırma: “ussallaştırma”, “evrenselleştirme”, “öyküleme”;
2. Taslama: “yerinden etme”, “hüsnütahirleştirme”, “mecaz”;
3. Birleştirme: “standardizasyon”, “bütünün simgeleştirilmesi”;
4. Parçalama: “farklılaştırma”, “ötekinin sansüre uğraması”;
5. Şeyleştirme: “doğallaştırma”, “ebedileştirme”, “adlandırma/edilgenleştirme” (2013: 78).

Görüldüğü üzere her bir kipin farklı görünüş biçimleri söz konusudur. Fakat bu beş genel kipin nihai ve birbirinden bağımsız olmadığını vurgulayan Thompson’a göre; *bilakis bu kipler örtüşebilir ve birbirlerini pekiştirebilir*. Ayrıca bu beş sembolik biçim ve stratejiler kendi başlarına ideolojik değildir; yazarın aktarmak istediği ideolojiye aracılık ettikleri zaman ideolojik bir anlam kazanmaktadırlar.

Biz bu çalışmada Namık Kemal’in ilk olarak 1876 yılında Vakıf Matbaası’nda basılan romanı *İntibah*’ı, ahlâki söylem bağlamında, Thompson’ın ideoloji analiz yöntemi ile inceleyeceğiz. *İntibah*’ta söz konusu beş ana kipin ve tipik stratejilerin varlığını inceleyerek,

romanın ideolojik yönü ve yazarın okura vermek istediği mesajları açığa çıkarmaya çalışacağız.

***İntibah*'ta “İyi” ve “Kötü”nün Yansıtılma Biçimi**

İntibah, Orhan Okay'ın ifadesiyle “eski hikâye geleneğimiz ile Avrupalı roman arasındaki ilk edebî metindir” (2011: 120). Bu değerlendirmeden hareketle *İntibah* romanında modern unsurlar ile eski edebiyat geleneğimize ait unsurların bir arada bulunduğunu söylemek mümkündür. *İntibah* hakkındaki Okay'ın yorumuna benzer şekilde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın da değerlendirmeleri söz konusudur: “Filhakika *İntibah*'ta, modern hikâyenin hudutları içinde kalmak şartıyla eski hikâyenin üslubunu yenileştirmeye çalışmakla beraber belki de bu yüzden lisan çok sadedir” (2012: 395).

Bu çalışmada, Namık Kemal'in *İntibah*'ı yazmakla edebî kaygının dışında başka bir amacı, bir mesaj iletme ve ahlâki ders verme kaygısı olduğu fikrinden hareket edeceğiz. Namık Kemal, *İntibah Mukaddimesi*'nde yer alan, “*Bu zat varakasında ‘Zamanımızda yazılan hikâyeler mi ahlâka hizmet edecek?’ diye soruyor! Evet onlar hizmet edecek!... İnsan öyle kuru kuruya mev’ize dinlemeğe kâni olmuyor. Eğlenerek istifade etmek istiyor. (...) İnsan eğlencesinde de fayda görececek birtakım nasâyih bulursa zarar mı etmiş olur?*” (2011: 162) ifadesinde görüldüğü üzere, Kemal, edebiyat eserlerinin insanları eğlendirirken aynı zamanda da eğitebileceği, insanların kuru kuruya öğüt dinlemek istemediği hususuna açıkça vurgu yapmaktadır. Nitekim eserde “iyi” ve “kötü” kavramını, trajik olaylar silsilesi vesilesiyle okuyucuya gösterme hedefi belirgin bir şekilde öne çıkmıştır: “İyi” ve “kötü” ahlâki ders amaçlı sunulurken, trajik olaylar bu ahlâki dersin daha eğlenceli yahut sürükleyici bir şekilde verilebilmesini sağlamıştır. Romandaki mutlak iyi ve kötünün, kendilerine biçilmiş bu roller dışına çıkma imkânı olmadığı açıktır. “Kötü” eylemleriyle olduğu kadar dış görünüşüyle de olumsuzdur. “İyi” ise daima olumlu niteliklerle, iyi ahlâk ve dış güzellik nitelikleriyle vasıflandırılmıştır. Öyle ki, yazar daha eserin başlangıcında, romandaki Mehpeyker ve Abdullah Efendi gibi kötü kahramanlara ilişkin olumsuz tavrını keskin bir şekilde belirginleştirir ve okurun da aynı tutum içine girmesini bekler. Bu durumu, Mehpeyker'in romanda ortaya konuluş biçiminde ve metinde Namık Kemal'in söze dâhil olduğu kısımlarda açıkça görmek mümkündür. Namık Kemal'in “kötü kadın” Mehpeyker'e olan bu olumsuz tutumundan Tanpınar şöyle bahseder: “[...] Namık Kemal her defasında onun sözünü keser, yahut en kat'î hükümlerle ve en ağır kelimeleri kullanarak çerçeveler. Hiçbir romancı onun kadar kahramanının açıktan açığa düşmanı değildir” (2012: 396).

Dilâşub, Ali Bey'in annesi Fatma Hanım ve babası gibi “ahlâka hizmet eden” karakterler gerek düşünüş biçimleri, gerekse dış görünüş betimlemeleri ile iyiliği ve güzelliği yansıtırlar. Fakat mutlak iyiler de kendilerine biçilen bu rolün dışına çıkamazlar. Örneğin Dilâşub'u roman boyunca özbilinciyle göremeyiz. Nitekim “iyi” ve “kötü” arasında bocalayan ve romanda “griye” en yakın olan Ali Bey ise kötülüğe aldandığı için Namık Kemal tarafından romanın sonunda cezalandırılır.

Bu makaledeki temel amacımız Namık Kemal'in karakterleri “iyi” ve “kötü” olarak konumlandırırken, hangi teknikleri kullandığını Thompson'ın yaklaşımlarından hareketle

tespit etmek ve bunları metin üzerinden çözümlenmek olacaktır. Bu bağlamda çalışmamızda, *İntibah*'ta öne çıkan beş genel kipin, *meşrulaştırma*, *taslama*, *parçalama* ve *şeyleştirme* tekniklerinin eserde nasıl kullanıldığına ve işlevlerine odaklanacağız.

***İntibah*'ta Ahlâkî Söylemin İnşâ Biçimleri**

1. “İyi”nin Tüm Eylemlerinin Olumlu Anlatımı: Meşrulaştırma

Thompson, meşrulaştırmanın üç çeşidinden söz eder: *Ussallaştırma*, *evrenselleştirme* ve *öyküleme*. Ussallaştırma, “sembolik bir biçimin üreticisinin bir dizi toplumsal ilişki veya kurumu savunmaya ya da haklı çıkarmaya, böylelikle belirli bir hedef kitlesini bunun desteklenmeye değer olduğu konusunda ikna etmeye çalışan bir akıl yürütme zinciri”dir (Thompson 2013: 79). Evrenselleştirme ise bir kesimin çıkarlarına hizmet eden durumu, tüm insanlığa hizmet ediyormuş gibi göstermeye denir. Meşruiyet sağlamanın önemli bir şekli olan öyküleme stratejisi ise, “geçmiş anlatan hikâyelere gömülüdür ve şimdiki zamanı ebedi ve üzerine titrenen bir geleneğin parçası olarak ele alır” (2013: 79). Thompson, meşruiyet kazandıran bu geleneğin bazen icat bile edilebileceğine dikkat çeker (2013: 79).

Namık Kemal, romanında “iyi” ve “kötü”yü işaret etmek için meşrulaştırmayı sıklıkla kullanmıştır. Örneğin Ali Bey'in Çamlıca gezilerine başlaması meşrulaştırılır. Ali Bey, iyi aile terbiyesi görmüş, iyi eğitilmiş, şefkatli bir gençtir; neredeyse her türlü erdem onda mevcuttur. Yazar, Ali Bey'i asla kötülüğe bulaşmayacak bir insanmış gibi yansıtır. Babasının ölümünden sonra iyice içine kapanan Ali Bey'in annesi oğlunun bu halinden memnun değildir. Oğlunu melankoliden kurtarmak için annesi çok ısrar ederek onu Çamlıca'ya gitmeye ikna eder. Ali Bey'in zamanla Çamlıca'yı mesken edinmesini Kemal şu şekilde meşrulaştırır: “*Her ne hâl ise Ali Bey iki günde bir Çamlıca'ya gitmeyi, tabiatında olan aşırı düşkünlük sebebiyle, hayatının zarurî ihtiyaçlarından sayar olmuştur*” (2012: 28). İyi ahlâklı Ali Bey'in Çamlıca'da kötü bir kadına tutulmasını, işini aksatmasını ve annesini üzmesini yazar meşru bir zemine dayandırır: Ali Bey babası öldüğü için üzgündür, annesinin ısrarıyla ve “tabiatındaki düşkünlük” yüzünden Çamlıca gezilerine alışı. Ali Bey'in iyi ahlâklı annesi suçlu durumuna düşmesin diye yazar, annenin bu tutumunu haklı sebeplere bağlar: “*Annesi ise oğlunun –öyle bir günlük eğlencenin sonunda ortaya çıkacak felaketleri nereden bilsin– insan içine karışarak vakit geçirme isteğini görünce, ciğerparesi yeniden dünyaya gelmiş kadar memnun olmuştur*” (Kemal 2012: 28).

Bir diğer meşrulaştırma örneği Ali Bey'in “kötü kadın” Mehpeyker ile tanışması ve ona âşık olmasıyla karşımıza çıkar. Ali Bey'in Çamlıca'da Mehpeyker'in arabasına, tanışmak için el işareti yapması şu şekilde meşruiyet kazanır:

Ahbap arasında kalbin üzüntülerini hâlisâne açığa vurmamak dostluk âdâbından sayılıyor. Eğlence gibi hiç hükümsüz şeylerden bile beğenmediği hâli riya ile beğenir görünmek insaniyet vazifelerinden sayılıyor. Bu yüzden zavallı çocuk, çoğunluğa uymak ve gönülündeki ıstırapı neşe şeklinde göstermeye çalışmaktan başka çare bulamadı. O da arkadaşlarıyla beraber ötede beride gezinip dururken –hiç içindekilere dikkat etmeden– bir arabaya arkadaşlarından öğrendiği tarz ile işaret etti (Kemal 2012: 29).

İyi aile çocuğu Ali Bey'in kötü kadın Mehpeyker ile tanışmasını Namık Kemal böyle masumane bir nedene dayandırır ve Ali Bey'in kötülüğe bulaşması sanki kendi iradesiyle olmamış gibi bu durum meşruiyet kazanır. Ali Bey, arkadaş ortamına uymak ve kendi derdiyle arkadaşlarını sıkmamak için eğleniyormuş gibi yaparken, Mehpeyker'in arabasına el işareti yapmasını yazar meşru bir zemine oturtur. Ali Bey'in işaretine Mehpeyker de bir işaretle karşılık verir ve bu işaret "*etraf tenhâlaşmadıkça haberleşmek mümkün değildir*" (2012: 30) anlamına gelmektedir. Ali Bey işaretlediği bu kadının masum biri olduğunu düşünerek hata yapar. Namık Kemal ise hemen araya girerek bu hatayı meşru kılar: "*O kadar tecrübesiz bir çocuk, namuslu bir kadının böyle işaretlerden haberdar olamayacağını nereden bilsin?*" (2012: 31). Böylelikle Ali Bey'in kötüye yönelmesi bir kere daha saflığına, tecrübesizliğine ve kötülük bilmezliğine dayanmış olur. "İyi"nin "kötü" olana yönelmesini yazar meşru bir zemine oturtur ve Ali Bey kendi tercihlerini yaşamıyormuş gibi bir algı yaratılarak yazar tarafından kollanır; fakat romanın sonunda bu tercihleri yüzünden yazarın Ali Bey'i pişmanlıkla ve sevdiklerini kaybetmekle cezalandırması da ilginç bir çelişki olarak karşımıza çıkar.

2. Gerçeğin Gizlenmesi: Taslama

Bir tür gerçeği gizleme yöntemi olan taslama, Thompson'a göre: "*tahakküm ilişkileri[nin], gizlenerek, inkâr edilerek veya örtbas edilerek ya da dikkatler mevcut ilişki veya süreçlerden başka yöne çevrilerek ya da bunlar göz ardı edilerek kurulabilir ve sürdürülebilir*" (2013: 80). Bu yöntem de kendi arasında üç temel stratejiye ayrılır: *yerinden etme*, *hüsnütaberleştirme* ve *mecaz*. Ayrıca Thompson, taslamanın toplumsal ilişkileri kolaylaştırıcı yönüne dikkat çeker.

Yerinden etme, genel olarak bir başka şeye veya kişiye atıfta bulunmak için kullanılan terimin adıdır. Buna *yer değiştirme* de denir. Bir diğer strateji olan *hüsnütaberleştirmede*, "eylemler, kurumlar ya da toplumsal ilişkiler olumlu bir değerlendirmeye neden olacak şekilde tarif edilir." Olumsuz bir durumu veya olayı, olumlu ve yararlı bir etki uyandıracak kelimelerle anlatmayı tercih etmek; romanda iyi karakterleri olumlu özellikleri ve dış görünüşlerindeki güzellikleriyle ön plana çıkarmak, kötülerini de çirkinlik ve kötü kişilik özellikleriyle anlatmak için kullanılan bir tekniktir. Son strateji *mecazın* ise üç çeşit biçimi vardır: *Kapsamlama*, *düzdeğişmece* ve *eğretileme*. *Kapsamlama*, parça ve bütün ilişkisiyle mümkün kılınır: "Bir şeyin parçasını simgeleyen bir terimin bütüne atıfta bulunmak ya da bütünü temsil eden bir terimin parçasına atıfta bulunmak için kullanılır." Thompson burada "İngilizler", "Amerikalılar" gibi bir bütüne yönelik tabirlerin, ulus-devlet içinde belirli bir grubu anlatmak için kullanılmasını örnek olarak gösterir. *Düzdeğişmece* "*bir şeyin vasfını, yan ögesini ya da bağlantılı bir özelliğini temsil eden bir terimin, terimle atıfta bulunulan şey arasında zorunlu olarak bir bağlantı olmaksızın, o şeyin kendisine atıfta bulunmak için kullanılmasını içerir.*" (Thompson 2013: 81). Son olarak *eğretileme* ise bir terimin ya da ifadenin, atıfta bulunduğu şeyi tam anlamıyla karşılamasa da onun için kullanılmasıdır. Bu kullanım eğer başarılı olursa yeni ve kalıcı bir anlam alanı oluşturabilir (Thompson 2013: 80-81).

İntibah'ta yoğun bir şekilde *hüsnütaberleştirme* görmekteyiz. Okuyucuya “iyi” ve “kötü”yü daha etkili gösterebilmek için Namık Kemal, “iyi”yi dış güzellikle, “kötü”yü de çirkinlikle vasıflandırmıştır. Romanda iyi ve ahlâklı kadını simgeleyen cariye Dilâşub'un dış güzelliği ve erdemleri abartılı bir şekilde sıralanmıştır. Tanpınar'ın da, Dilâşub hakkında “*O Mehpeyker'in karşısına çıkmak için icat edilmiştir. Fuhşun karşısında temiz insan. İşte bu kadar.*” şeklindeki benzer yorumu dikkat çekicidir (2012: 397-398). Namık Kemal, yarattığı bu karakteri kendisi de adeta hayranlıkla betimler:

Dilâşub'un saçları sırma gibi parlak sarı; alnı, kalbinin temizliğini yansıtan ayna denilebilecek kadar duru beyaz; kaşları, zülfüne nispetle biraz kumrala meyilli ve biraz kalın olmakla beraber, biraz da kavisli; gözleri, ne az ne de çok mavi ve sevdâyı harekete geçirecek şekilde gayet mahmur; yüzü, âşıkâne bir soluk beyaz üzerine gül pembeliğine çalan bir renk ile süslü; burnunun rengindeki saflık ile uygunluğundaki lâtiflik, açılmasına bir gün kalmış bir zambak tomurcuğuna benzer; dudaklarının gerek inceliği ve gerek pembeliğinin parlaklığı, birbirine sarılmış iki gül yaprağını andırarak, aralarından inci dişleri şebnem gibi görünür; çenesi, daha yaprakları perişan olmamış bir beyaz katmer gül zannolunur idi (2012: 92).

Yazarın, romanın ahlâkça kötü kadını Mehpeyker'e olan tutumundaki ikircikli tavır dikkati çeker. Mehpeyker, dış görünüş olarak ahlâklı birisi olan Ali Bey'i kendine âşık edecek kadar güzeldir. Bir bakıma, erkekleri şehvet tuzağına düşürdüğü için zaten güzel olmak zorundadır. Fakat dikkat edilirse, yazar, Dilâşub'un güzelliğini ne kadar masumane anlatıyorsa, Mehpeyker'in güzelliği tam tersine masumiyetten uzak, şehvet vurgusuyla olumsuz bir şekilde anlatır:

Usta elinden çıkma putlardan ilham alınmış (her bakımdan birbirine uygun) yapılı, siyaha yakın samurî saçlı, incerek düz kaşlı, noktali yeşil gözlü, siyah ve uzun kirpikli, hafif sarı üzerine dalgalı koyu al yanaklı, irice çekme burunlu, ufak ağızlı, (şehvetini gösterir şekilde) ateşî kırmızı, kalınca dudaklı, her karşısına geleni kucaklayacak gibi önüne meyilli yürür, insanın kalbine girecek gibi kendisine haram olana dikkatle bakar bir âfet duruyor (Kemal 2012: 39).

Mehpeyker'in romanda ön plana çıkan özelliği daha çok kötü ahlâklı, terbiyeden yoksun bir kadın olmasıdır; ayrıca Mehpeyker yaş olarak da Ali Bey'den büyüktür. Sinan Çitçi, “*İntibâh Romanında Ele Alınan İki Kadın Tipi*” isimli makalesinde Mehpeyker üzerindeki olumsuz yargılara şu şekilde değinmektedir:

Romanda Mehpeyker'in fizikî tasviri yapıldıktan sonra başka bir meseleye geçilmeden hemen ahlâkî yapısı üzerinde durulur. Romandaki böyle bir tasarruf, Namık Kemal'in sîret güzelliğini suret güzelliğinden ayırmadığını, asıl gözden uzak tutulmayacak hususun sîret güzelliği olduğunu yeri gelmişken hemen ifade etme gayretinden kaynaklanmaktadır. Yazar, Mehpeyker'in kötü ahlakını anlatarak okuyucunun dikkatini suret güzelliğinden sîret güzelliğine çekmeye çalışır (2006: 72).

Namık Kemal, kötü kadının okur gözünde olumlu bir etki bırakmasını istemediği için Mehpeyker'in güzel bir kadın olmasına karşın ahlâkça ne kadar kötü olduğunu bir bir sıralamaya başlar, onu melek görünümlü bir şeytana benzetir:

Hanımfendi ki, ismi Mehpeyker'dir, ahlâk ve terbiyeye bütün bütün Ali Bey'in tersine, gayet namussuz, gayet alçak bir ailede yetişmiş ve ergenlik çağına ulaşır ulaşmaz rezaletlerin bütün türlerinde terbiyecilerine üstat olmuştu. Biraz okuyup yazmakla uğraştığı ve vaktinin çoğunu meşhur aşüftelerin görüştüğü yerlerde geçirdiği için tabii bir kat daha kuvvet bulan hile zekâsı o derece idi ki, peri güzelliğinde, Haccâc (zalimliğiyle ünlü Ermeni komutanı) kuvvetlerinde bir İblis yaratılmış olsaydı, istediği adama hükmetmekte bu nazenin kadar merhamet ya gösterir ya gösteremezdi (2012: 40).

Mehpeyker, belki gerçekten de Ali Bey'e âşık olmuştur fakat onun kötü bir kadın olması, ahlâksız geçmişi ve ailesi dolayısıyla yazar bu aşka meşru bakmaz. Bu yüzden okurun da olaylara Mehpeyker'in penceresinden bakma imkânı bulması söz konusu değildir. Mehpeyker aşkın acısından kötü planlar yapan bir kadındır; fakat aşk vurgusu, intikam vurgusunun gölgesinde kalır. Berna Moran'ın ifadesiyle “*Mehpeyker (Tanzimat romanında) ölümcül kadının prototipi sayılabilir*” (2011: 43). Bu yüzden Mehpeyker, Dilâşub'un tam zıt kutbunda yer alır; her ne kadar ikisi de Ali Bey'e âşık olsa da. Dilâşub ne kadar iyiye, Mehpeyker o kadar kötüdür.

Namık Kemal, bu iki güzel kadını kıyaslama yolunda elbette Dilâşub'dan yani “*ahlâktan*” yana taraftır ve bu tavrını: “*Yukarıda belirttiğimiz tariflerden de anlaşılacağı üzere Dilâşub, Mehpeyker'den kıyaslanamayacak derecede güzel olduğu gibi, masumluk ve sadakati güzelliğinin kıymetini kat kata arttırdığı için (...)*” ifadesinde açıkça belirtir (2012: 113).

Romanın olumsuz karakterlerinden, Mehpeyker'in dostu Abdullah Efendi'yi ise yazar her türlü çirkinlik ve olumsuz kişilik özellikleriyle sunmuştur. Okurun onu sevmesine veya anlamasına hiçbir şekilde imkân yoktur; yazar onu gerçek bir mutlak kötü olarak sunmuştur. Ahlâkının, içinin kötülüğü dış görünüşüne yansımıştır. İyi ahlâkla yetişmiş Ali Bey'in aksine yaşlıdır ve hastalıklıdır:

Abdullah Efendi, Suriye'nin en kötü ahlâk ile vasıflanmış alçaklarından olup ticarî ilişki içerisinde olduğu birkaç tüccarı hileleriyle batırması sayesinde bir hayli servete sahip olmuştu. (...) Yaşı yetmiş aştığı hâlde kadınlarla düşüp kalkma yolundan kendini alamadığı gibi, yüzü, pek fazla çiçek bozuğu olmakla beraber rengi, melez sayılacak derecede esmer; birkaç defa çektiği Mısır nezlesi sebebiyle hem perdeli hem çipil; burnu, hiçbir vakit izlerinden kurtulamadığı frengi belasıyla çürümüş, Frenk inciri gibi hem iri hem çentik; birkaç çürük diş ile çirkinliği iğrençlik derecesine ulaşan ağız, gayet geniş; bıyığı, sakalı ise uyuz hayvan tüyü kadar seyrek olan bir insan olarak ahlâkının kötülüğünün üstat elinden çıkma cisimleşmiş bir resmi hükmünde olan o iğrenç görünüşüyle, para kuvveti dahi kadınlar tarafından iyi karşılanmasına yetmediğinden, musallat olduğu ahlâksız kadınları altınlara boğmakla beraber her türlü eğlencelerinde serbest bırakma ve yalnız ara sıra birkaç saat iltifatlarıyla yetinme gidişatını rahat görmüştü (Kemal 2012: 100).

Kemal'in, Abdullah Efendi'nin "Suriyeli" olduğunu belirtmesi de önemli bir ayrıntıdır. Romanda Abdullah Efendi'nin Ali Bey'i öldürmek için görevlendirdiği bir diğer kötü adam da "Hırvat" olduğunu öğrendiğimiz isimsiz karakterdir. Abdullah Efendi de Suriyeli olduğu için hakkında yer yer "Arap" ifadesi geçmektedir. Namık Kemal, kötü adamların milliyetini gözler önüne sermiş fakat Türklerden kötü karakter yaratmaktan imtina etmiştir. Orhan Okay da *İntibah* hakkındaki yazısında bu hususa değinerek, *iki olumsuz tipin milliyeti hakkındaki yazarın vurgulu ifadelerine dikkat çeker* (2011: 126). Bu tutumun taslamasının, *kapsamlama* stratejisine denk düştüğünü söylemek yerinde olacaktır. Bir Arap ve bir Hırvat'ın kişisel olarak değerlendirilebilecek olumsuz tutumlarını yazar neredeyse bir milliyete atfedilecek şekilde yansıtmıştır. Dilâşub aslında farklı bir milletten olabilecek cariyedir fakat "iyi" tarafta olduğu için milliyeti hakkında yazar herhangi bir bilgi vermemiştir.

İntibah'ta bir diğer dikkat çekici hüsnütaberleştirme örneği doğa ve mekân tasvirlerinde karşımıza çıkar. Orhan Okay bu hususu, Namık Kemal'in kahramanların ruh halleri ve mekân arasında ilişki kurmak istemesiyle açıklamaktadır: "*Olayların bahar mevsiminde, güzel bir Çamlıca tasviri ile başlaması, daha sonra Üsküdar'ın izbe bir semtinde soğuk bir kış başlangıcında sona ermesi Ali Bey'in ruh hallerine uygun seçilmiştir*" (2011: 122).

Biz de bu duruma daha farklı bir şekilde yaklaşarak, doğa ve mekân tasvirlerini Namık Kemal'in sırf Ali Bey'in ruh halini yansıtmak için değil, okuru iyi ve kötü atmosferine daha etkili bir şekilde dâhil etmek istediği için yaptığını düşünmeyi daha uygun bulduğumuzu ifade etmeliyiz. Ali Bey henüz kötülükle tanışmamışken Çamlıca'da bir bahar havası hâkimdir ve tabiat, güzellikleriyle ön plana çıkar. İyilik, bahar ile özdeşleşir ve yazar Çamlıca'nın güzelliğini över: "*İstanbul denilen güzellikler topluluğunun içerdiği her türlü nadir bulunan şeyi bir bakışta gösterecek nokta ise Çamlıca'dır. Boğaz içinde bir büyük orman veya bir küçük körfez yoktur ki, Çamlıca'nın ayağı altında görüntüsü olmasın! Başkentimizin Beyoğlu gibi, Galata gibi, Bâbüali civarları gibi, Sultan Bayezid gibi hangi imar edilmiş semti görülür ki, Çamlıca'nın bakışından kendini saklayabilsin?*" (Kemal 2012: 21).

Namık Kemal, kötü durumların güzel mekânlarda yaşanmasını istemez. Roman sonunda her türlü kötülüğün yaşanacağı, Ali Bey'in davet edildiği bağ köşkü ise kasvetli bir hava içinde anlatır. Mekânı Ali Bey de beğenmez ve buraya "batakhane" yakıştırmasını yapar. Hava karanlıktır, mekân ise kötülüğü çağrıştırmaktadır: "*Geldikleri sırada güneş batmış ve etrafı ağlar, matem eder gibi gamlı bir karanlık kaplamaya başlamıştı, Bağ Köşkü ise içki âlemleri ve cinayet için yapıldığından binaları basık, duvarları yüksek, zindansı bir yapıydı*" (Kemal 2012: 156).

3. Çoksesliliğin İmkânsızlığı: Parçalama

Thompson, parçalamanın iki tipik stratejisinden söz eder: *farklılaştırma* ve *ötekinin sansürlenmesi*. *Farklılaştırma* ile kişi ve gruplar arasındaki farklılıklar ve ayrımlar ön plana çıkarılarak, farklı kutuplar yaratılır ve gruplar arası kaynaşmanın önüne geçilir. Yani yazar

sınırları baştan çizmektedir. *Ötekinin sansüre uğraması*¹⁶, tehdit unsuru olarak görülen, örneğin olumsuz bir tipin, metin boyunca hiç söz alamamasıdır. Bu ayrıca çokselsliliği engelleyen ve romanı monolojiye sürükleyen bir tutum olarak karşımıza çıkar. Böylelikle yazar, okuru kendi bakış açısı doğrultusunda yönlendirmeyi hedefler.

İntibah'ın genel olarak bu iki stratejinin bir ürünü olduğunu söylemek mümkündür. Bu strateji grupları aslında birbirlerinden çok farklı olmadıkları ve iç içe geçebildikleri için, daha önce verdiğimiz örnekler boyunca *farklılaştırma* ve *ötekinin sansürlenmesi* stratejilerine şahit olduk. Farklılaştırma öncelikle insanların “iyi” ve “kötü” olarak gruplandırılmasıyla başlar. Bu iki grubun kaynaşması, üyelerinin yer değiştirmesi söz konusu değildir; bu yüzden bunlara mutlak iyi ve mutlak kötü diyoruz. İyi ve kötü arasında “meşru sebeplerle” bocalamaya eğilimli olan kişi Ali Bey ise kötü kadın Mehpeyker'i tercih ettiği ve onun yalanlarına inandığı için roman sonunda annesinin ve sevdiği kadının ölümleriyle cezalandırılır. Farklılaştırmanın bir diğer boyutu da yine daha önce bahsettiğimiz milliyetler konusundadır. Kötü tipler, Türk milleti dışındaki milletlerden seçilmiştir; ancak bir millet hakkında bariz bir ötekileştirme göze çarpmaz.

İntibah, tek sesli olarak nitelendirilmeye elverişli bir roman olduğu için *ötekinin sansüre uğraması* hususu metnin neredeyse ana dinamiklerinden biridir ve romandaki tüm karakterler için geçerlidir. Dikkat çekebileceğimiz önemli bir başka nokta da, romanda ne kötüye ne de iyiye söz verilmemesidir. Mutlak hâkimiyet ve söz hakkı her daim anlatıcı-yazara aittir. Kahramanların öz bilinçleriyle hareket ettiğini, yazara karşı geldiğini, kendilerine biçilen rolden sıyrıldıklarını söylemek imkânsızdır. Tanpınar, romanda en çok söz hakkı isteyen kişinin Mehpeyker olduğunu söyler. Fakat Mehpeyker ona biçilmiş ahlâksız ve acımasız kadın rolünün ne zaman dışına çıkmak isterse Namık Kemal tarafından sansüre uğrar: “*Her defasında onun sözünü keser, yahut en kat’î hükümlerle ve en ağır kelimeleri kullanarak çerçeveler (...) Hakikatte Namık Kemal bu hikâyede bir nevi ikilik içindedir. Bu taraftan Mehpeyker’e ve Ali Bey’e olan bağlılığını bütün kuvvetiyle anlatmak için lazım gelen her şeyi yapar. Diğer taraftan da okuyucuya onu en kötü çizgileriyle takdim eder*” (Tanpınar 2012: 396).

Tanpınar’dan da alıntıladığımız gibi Namık Kemal, metnin çokselsli olmasına, Mehpeyker’e söz hakkı vererek metnin monolojiden kurtulmasına fırsat tanımaz. Kemal’e göre romanda verilen ahlâki mesaj, estetik değerlerin önündedir. Mehpeyker, Ali Bey’e âşık olduktan sonra iyi anlamda değiştiğini öne sürse de, Namık Kemal’in sansürüne uğrar. Mehpeyker’in Ali Bey’e duyduğu gerçek bir aşk olabilecekken, Namık Kemal bu ilgiyi “şehvanî bir heves” olarak nitelendirerek, okurun olumlu bir izlenime kapılmasını engeller. Jale Parla, Kemal’in *İntibah*’ı hakkında, “*Görülüyor ki yazar bu dramatik anlatıyı yalnızca okuyucunun inanmasını istemediği şeyler hakkında kullanmakta; okurun kanması ve fakat öyküyü sunan yazarın her şeyin doğrusunu bilen yargılarına kulak vermesi için uyarıda bulunmak üzere metne müdahale etmektedir*” (2011: 68) şeklindeki ifadesinde, yazarın kendi gerçeğini evrensel gerçek kabul ederek okuru bu konuda yönlendirmesine vurgu yapmaktadır.

¹⁶ Bu strateji, Mihail Bahtin’in çokselslilik kavramıyla birlikte düşünülebilir. Bahtin, metinde çokselsliliğin sağlanması için her karaktere eşit söz hakkı vermenin önemini vurgular. Detaylı okuma için: Mihail M. Bahtin, *Dostoyevski Poetikasının Sorunları*, İstanbul: Metis Yayınları, 2004.

Yazar, Mehpeyker'i kati bir olumsuzlanmaya maruz bırakır. Benzer bir yorumla Tanpınar da, yazar ve Mehpeyker ilişkisini “*O kahramana kirli mazisi için düşmandır.*” şeklinde özetler (2012: 397).

4. Söyleme Uygun Figür Oluşturulması: Şeyleştirme

Thompson'a göre şeyleştirme, üç farklı şekilde gerçekleşir: *Doğallaştırma*, *ebedileştirme* ve *adlandırma/edilgenleştirme*. Zaten teksesli ve tezli romanlar, karakterleri nesneleştirmeye en yatkın tür olarak karşımıza çıkar. *Doğallaştırma*, “*toplumsal ve tarihsel bir yaratım olan bir durum, doğal bir olay ya da doğal niteliklerin kaçınılmaz sonucu olarak ele alınması*” şeklinde tanımlanır. Ebedileştirme, doğallaştırma tanımına benzer şekilde: “*sosyo-tarihsel görüngüler, kalıcı, değişmez ve sürekli tekerrür ediyormuş gibi resmedilerek tarihsel niteliklerinden mahrum bırakılırlar*” (Thompson 2013: 84). Tarih dışı olan şeyler, nasıl başladığı ve nasıl biteceği bilinmeyen bir süreç içinde normalleştirilir ve kalıcı hale getirilir. *Adlandırma* ve *edilgenleştirme* ise dilbilgisel ve sözdizimsel kullanımlar vasıtasıyla meydana getirilir. Olumsuz etki yaratacak bir durumun adı, olumsuz etki yaratmayacak bir ad ile değiştirilir; sonuçta aynı şey farklı bir şekilde anlatılır.

İntibah'ta nesneleşmesiyle en çok göze çarpan karakter Dilâşub'dur. Onun “ahlâka hizmet etmek” için romanda var olduğunu daha önceden de belirtmiştik. Dilâşub, iyiliğin, doğruluğun ve güzelliğin nesneleşmiş halidir. Bu özelliklerin dışına çıktığını göremeyiz. Mehpeyker ise metinde “kötülüğü” ve “ahlâksızlığı” temsil etmek için vardır. Siyah ve beyaz gibi, Dilâşub ve Mehpeyker iyi ve kötünün savaşını verirler. Fakat bu kendi bilinçleriyle gerçekleşmez, nesne konumunda oldukları için Namık Kemal'in bilincine hizmet etmektedirler. Kısacası, metindeki istisnasız bütün kahramanların nesne konumunda olduğunu söylemek mümkündür.

Nesneleştirme, taslama bölümünde de belirttiğimiz gibi, iyi ve kötü üzerindeki güzellik ve çirkinlik algısında da mevcuttur. “Kötü” kahramanları (Abdullah Efendi gibi) yazar, dış görünüşlerindeki çirkinlikleriyle anlatır; olumlu olarak nitelenebilecek hiçbir yanları yoktur. “İyileri” ise (Dilâşub, Ali Bey) yazar, güzel, genç ve herkesçe beğenilebilecek masum tipler olarak anlatır. Mehpeyker ise güzel bir kadın olmasına rağmen masumiyetten yoksundur ve yazar onu güzelliğini gölgeleyecek kötü huyları ile ön plana çıkarmıştır.

Sonuç

Namık Kemal'in *İntibah* romanını, John B. Thompson'ın ideoloji analizi yöntemi üzerinden değerlendirmek istememizin başlıca nedeni daha önce böyle bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Bu çalışmayı yapmamızın bir diğer önemli sebebi de *İntibah*'ta “iyi” ve “kötü” ön kabulleriyle bir ahlâki söylemin varlığını tespit etmiş olmamızdır. Mevcut ahlâki söylemin Thompson'ın “ideolojinin işleyiş kipleri” dediği yöntemle analiz edebilmek için, öncelikle bu yöntem ve stratejileri “Giriş” bölümünde açıklama yolu izlenmiştir. “İyi” ve “kötü” aslında soyut kavramlar olsa da, Thompson'ın ortaya koyduğu yöntem, “iyi” ve “kötü”yü somut verilerle ortaya koymamıza yarayacaktır.

“*İntibah*’ta İyi ve Kötünün Yansıtılma Biçimi” isimli bölümde, Namık Kemal’in *İntibah*’ta ahlâki bir mesaj verme amacını ve bu amacı genel olarak nasıl gerçekleştirdiği üzerinde durulmuştur. Bu bölümdeki anahtar kelimeler “iyi” ve “kötü” olmuştur. “İyi”nin sürekli olumlu anlatımı, “kötü”nün sürekli olumsuz anlatımı göze çarpan en önemli tutumdur. Bu yüzden Namık Kemal’in romanının tek sesli olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Kahramanlar mutlak “iyi” ve mutlak “kötü” oldukları için, kahramanların kendilerine biçilen rolün dışına çıkabilmeleri söz konusu değildir. Üstlendikleri bu roller, “iyi” ve “kötü” ahlâki okura somut bir şekilde yansıtılabilmek içindir.

“*İntibah*’ta İdeolojinin İşleyiş Biçimleri” isimli bölüm, kendi içinde dört alt başlığa ayrılarak ideolojik yapılandırmanın hangi stratejilerle gerçekleştirildiği üzerinedir. Metinde Thompson’ın stratejilerinden *meşrulaştırma*, *taslama*, *parçalama* ve *şeyleştirme* tespit edilmiştir. Bu stratejilerin yazar tarafından metinde nasıl uygulandığını ortaya koymak amacıyla her strateji alt başlık hâlinde, romanın kahramanları üzerinden incelenmiştir. Metinde “birleştirme” yöntemi tespit edilemediği için, o yönetime değinmeye gerek görülmemiştir.

Öncelikle “İyi’nin Tüm Eylemlerinin Olumlu Anlatımı: Meşrulaştırma”da da, romanın “iyi” kabul edilen karakterlerinin olumsuz tutum ve davranışlarının kabul edilebilir kılınması için meşrulaştırma stratejilerinden ne şekilde yararlandığı analiz edilmiştir. Fatma Hanım’ın oğlu Ali Bey’i, Çamlıca gezilerine ikna etmesi, Ali Bey’in “kötü kadın” Mehpeyker’le tanışma şekli ve bu kadına âşık olması başlıca meşrulaştırma örnekleri olarak karşımıza çıkar. Yazar, “iyi” atfettiği kahramanları hata yaptığı ve yanlış yola girdiği zaman onların bu hatalarının üzerini örterek, kahramanlarının masumiyetini ön plana çıkarır. Bu şekilde “iyi”ler tarafından yapılan yanlışlar, yazar tarafından olumlu bir şekilde anlatılır.

İkinci olarak, “Gerçeğin Gizlenmesi: Taslama” adlı kısımda, gerçeğin ne şekilde gizlendiği ve okurun nasıl manipüle edildiği üzerinde durulmuştur. Bu hususta, dil yazar tarafından bu amaca uygun bir şekilde kullanılmıştır. “Kötü”lerin gerek dış görünüşleriyle, gerek ait olduğu ırkla, gerek davranışlarıyla sürekli şekilde olumsuz anlatımı, “iyi”lerin ise aynı konularda sürekli olumlu anlatımı; yazarın “iyi”den yani iyi ahlâktan yana taraf olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Mehpeyker’in mutlak güzelliğinin anlatıcı tarafından şehvet duygularıyla olumsuz bir şekle dönüştürüldüğü görülürken; “iyi”nin temsilcisi Dilâşub’un ise hiçbir kuşkuya imkân vermeyecek kadar ahlâklı ve güzel olarak sunulduğu görülmektedir. Romanın bir diğer “kötü” kahramanı Abdullah Efendi’nin de aynı şekilde olumsuz vasıfları ve çirkinliği ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca kötü kahramanlar Türk milleti haricinden seçilmiştir, örneğin Abdullah Efendi Arap’tır; kötü işler yapan kahraman Hırvat’tır. Romandaki kahramanların bu kadar keskin bir şekilde sınıflandırılması, “mutlak iyi” ve “mutlak kötü” kavramlarıyla okuru yönlendirmek ve şüpheye yer bırakmamak içindir. Yazar, okurun da ahlâklıyı üstün tutmasını ve ahlâksız olandan nefret etmesini ister. “Kötü”nün içinde az da olsa “iyi”lik olabileceğine yönelik bir tutum kesinlikle söz konusu değildir.

Üçüncü kısım “Çoksesliliğin İmkânsızlığı: Parçalama”da tek sesliliğe yol açan unsurlar üzerinde durulmuştur. Tehdit unsuru olarak görülen “kötü”ye hiçbir zaman söz hakkı verilmemesi, parçalama tekniğinin bir sonucu olsa da bu durumu Bahtinyen bakış açısıyla da

değerlendirmek mümkündür. Bahtin, romanda seslerin çeşitliliği üzerinde dururken, İntibah'ta *ötekinin sansürlenmesi*, bizi çoksesliliğe imkân verilmediği sonucuna götürmektedir. Örneğin Mehpeyker, kendisine biçilen “kötü kadın” rolünden roman boyunca çıkamamıştır. Ali Bey’e aşk duygusu hissetmesine rağmen, yazar tarafından bu aşka meşru bakılmaz ve Mehpeyker’e söz hakkı tanınmaz. Yazar, kahramanlarına söz hakkı tanımadığı için roman monolojiden kurtulamamıştır.

Dördüncü kısım “Söyleme Uygun Figür Oluşturulması: Şeyleştirme”de yazarın kahramanlarını hangi amaçlarla nesneleştirdiği üzerinde durulmuştur. “Ahlâka hizmet etmek için” var olmuş, öz bilinçten yoksun karakter Dilâşub, nesneleştirmenin en tipik örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde Mehpeyker ve Abdullah Efendi gibi kahramanlar kötülüğü temsil etmek üzere kurgulanmışlardır. Örneğin Abdullah Efendi “kötü” olduğu için dış görünüşü de kötüdür, çirkin ve yaşlıdır. Mehpeyker, Ali Bey’i kendisine âşık etmek için mecburen güzeldir, fakat güzelliğinden ziyade kötü özellikleriyle ön plana çıkarılır. Genel olarak tüm karakterlerin nesne konumunda olduğunu söylemek mümkün olmuştur.

Sonuç olarak, Namık Kemal’in *İntibah* romanında, ahlâki söylemi önceleyen bir yaklaşımla, romandaki kahramanları “iyi” ve “kötü”nün mutlak temsilcileri olarak inşâ etmiş olduğunu söylemek mümkündür. “İyi” ve “kötü” soyut kavramları, romanda gerek kahramanların eylemleriyle, gerek dış görünüşleriyle birlikte somutlaştırılmıştır. Bu yöntemle, Namık Kemal, “iyi” ahlâki ve “kötü” ahlâki somutlaştırarak, okuru “iyi”ye ve “doğru”ya yönlendirmeyi amaçlamıştır.

Kaynakça

- Bahtin, Mihail M. (2004). *Dostoyevski Poetikasının Sorunları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çitçi, Sinan (2006). “İntibâh Romanında Ele Alınan İki Kadın Tipi”. *Turkish Studies Türkoloji Dergisi* 1/1: 65-82.
- Kemal, Namık (2012). *İntibah*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kemal, Namık (2011). “İntibah Mukaddimesi”. *Yeni Türk Edebiyatı Metinleri 4 – Eser Tanıtma Ve Önsözler* (Haz. İnci Enginün ve Zeynep Kerman). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Moran, Berna (2011). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Okay, Orhan (2011). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Parla, Jale (2011). *Babalar ve Oğullar – Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet H. (2012). *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Thompson, John B. (2013). *İdeoloji ve Modern Kültür*. Çev: İdil Çetin. Ankara: Dipnot Yayınları.